

Nota van de Verenigde advies- en onderzoekscommissie
Ontwerp van bijzondere machtenbesluit met betrekking tot de
verlenging van termijnen van de rechtspleging voor de burgerlijke
en administratieve rechterlijke instanties en de schriftelijke
behandeling van burgerlijke zaken

Nota van de Verenigde advies- en onderzoekscommissie
**Ontwerp van bijzondere machtenbesluit met betrekking tot de verlenging
van termijnen van de rechtspleging voor de burgerlijke en administratieve
rechterlijke instanties en de schriftelijke behandeling van burgerlijke zaken**

Goedgekeurd door de Verenigde advies- en onderzoekscommissie op 1 april 2020

Er bestaat ook een Franse versie van deze nota.
Il existe aussi une version française de la présente note.

U kunt de nota raadplegen of downloaden op de website van de Hoge Raad voor de Justitie.

Hoge Raad voor de Justitie
IJzerenkruisstraat 67
B-1000 Brussel

Tel.: +32 (0)2 535 16 16

www.hrj.be

INHOUD

Voorwoord	1
1. Inleiding	2
2. Krachtlijnen van het ontwerpbesluit	3
3. Algemene beschouwingen	4
3.1. Werking van de zetel en van het Openbaar Ministerie	4
3.2. Informaticamiddelen en videoconferentie.....	4
3.2.1. <i>IT-infrastructuur</i>	4
3.2.2. <i>Neerlegging en raadpleging van de stukken</i>	5
3.3. Impact van de gezondheidscrisis op de gerechtelijke achterstand	6
3.4. De gelijkheids- en wettelijkheidsbeginsels	7
4. Thematische overwegingen	8
4.1. Verlenging van termijnen	8
4.2. Terugwerkende kracht.....	9
4.3. Algemene toepassing van de schriftelijke procedure.....	9
4.3.1. <i>Schriftelijke procedure: volstaat het huidige wettelijke kader of is er een tijdelijke aanpassing nodig?</i>	9
4.3.2. <i>Schriftelijke procedure en rechten van de verdediging</i>	9
4.3.3. <i>Schriftelijke procedure en specifieke geschillen</i>	10
5. Besluit	12

Voorwoord

Deze nota van de Verenigde advies- en onderzoekscommissie (VAOC) gaat in op een aantal problemen bij het ontwerp van bijzondere machtenbesluit met betrekking tot de verlenging van termijnen van de rechtspleging voor de burgerlijke en administratieve rechterlijke instanties en de schriftelijke behandeling van burgerlijke zaken (versie van 29 maart 2020). De algemene beschouwingen in dit document gelden ook voor alle andere ontwerpen van bijzondere machtenbesluiten met betrekking tot de rechterlijke orde.

De VAOC wil volgende personen bedanken voor hun medewerking aan deze analyse: Frédéric Georges (hoogleraar aan de ULiège, advocaat), Arnaud Hoc (hoogleraar aan de UNamur, advocaat), Rafaël Jafferli (hoogleraar aan de ULB, advocaat), Dominique Mougenot (hoogleraar aan de UNamur, magistraat), alsook Jean-François van Drooghenbroeck (hoogleraar aan de UCLouvain en de USL-B, advocaat). Ook de opmerkingen van de Orde van Vlaamse Balies, de Ordre des Barreaux Francophones & Germanophone en van de verschillende beroepsverenigingen van magistraten waren bijzonder nuttig.

1. Inleiding

De werking van de rechterlijke orde wordt, net als andere sectoren, getroffen door de Covid-19-pandemie en de gevolgen daarvan. Net als tal van andere landen beleeft ons land op dit moment uitzonderlijke tijden die de toekenning van volmachten aan de regering rechtvaardigen.

De goede werking van justitie werd niet over het hoofd gezien en erkend als essentieel voor de werking van onze samenleving. Ze wordt dan ook verzekerd in de volmachtenwet.

De federale uitvoerende macht heeft in dat kader een ontwerp van bijzondere machtenbesluit opgesteld met betrekking tot de verlenging van termijnen van de rechtspleging voor de burgerlijke en administratieve rechterlijke instanties en de schriftelijke behandeling van burgerlijke zaken.

Na het lezen van de tekst vraagt de VAOC de regering om snel, maar niet overhaast te handelen en tijd te nemen voor een grondige reflectie om de uitdagingen aan te gaan, want ook de fundamentele principes van justitie en de rechtsstaat staan op het spel.

De opmerkingen van de VAOC bij het ontwerp van bijzondere machtenbesluit zijn ingegeven vanuit de volgende bekommernissen en thema's:

- de afweging van de belangen bij elke maatregel;
- de noodzakelijke continuïteit van de openbare dienstverlening van justitie, zeker nu de gezondheidscrisis ongetwijfeld langer zal duren dan oorspronkelijk aangekondigd;
- de situatie van de rechtzoekenden, in het bijzonder zij die zich zelf moeten verdedigen, vooral voor de arbeidsrechtbanken, de familierechtbanken of de vrederechters. Het is voor hen nog moeilijker om hun verweer te voeren in een schriftelijke procedure dan wanneer ze mondeling hun verhaal zouden kunnen doen op een rechtszitting;
- de werking van de rechterlijke orde (de magistraten van de zetel en van het Openbaar Ministerie, alsook het personeel van griffies en parketten). Als men het heeft over de gezondheidstoestand binnen het gerecht, gaat het immers ook over de gevolgen voor de gezondheidssituatie van de magistraten en het administratief personeel (ziekte, quarantaines).

Los van de nevenschade van de Covid-19-pandemie voor de goede werking van onze instellingen, wil de VAOC erop wijzen dat justitie nog steeds werkt. En dat moet ook omdat haar werking onmisbaar is voor de rechtstaat. Overal in het land blijven magistraten en administratief personeel, alsook advocaten en gerechtsdeurwaarders werken, meestal thuis. Verschillende gerechtelijke instanties hebben al innoverende oplossingen ingevoerd en andere zijn in de maak.

2. Krachtlijnen van het ontwerpbesluit

Het ontwerp van bijzondere machtenbesluit met betrekking tot de verlenging van termijnen van de rechtspleging voor de burgerlijke en administratieve rechterlijke instanties en de schriftelijke behandeling van burgerlijke zaken bevat volgende bepalingen :

Verlenging van termijnen

Het ontworpen artikel 1 bepaalt in essentie voor alle burgerlijke en administratieve zaken dat *“de termijnen van rechtspleging of om een rechtsmiddel aan te wenden die verstrijken gedurende de [afzonderings]periode en waarvan het verstrijken tot verval of tot een ander nadeel leidt of zou kunnen leiden indien niet tijdig wordt gehandeld, van rechtswege worden verlengd tot één maand na afloop van die in voorkomend geval verlengde periode.”*

Algemene toepassing van de schriftelijke procedure

Het ontworpen artikel 2 §1 bepaalt in essentie dat zaken *“die voor behandeling zijn vastgesteld op rechtsdagen die plaatsvinden vanaf de tweede dag na de bekendmaking van dit besluit tot één maand na afloop van de in voorkomend geval verlengde [afzonderings]periode, en waarin alle partijen conclusies hebben neergelegd, van rechtswege in beraad worden genomen op basis van de overgelegde conclusies en stukken, zonder mondeling pleidooi.”*

Het besluit is niet toepasselijk op dringende situaties

Het ontworpen artikel 3 bepaalt met name het volgende: *“Dit besluit is niet toepasselijk op het stuk van (...) de rechtsplegingen die volgens de beslissing van de overheid, met inbegrip van de rechter, dermate dringend zijn dat hun behandeling niet tot na de afloop van de in voorkomend geval verlengde periode bedoeld in artikel 1 kan worden verdaagd.”*

Terugwerkende kracht

Het ontworpen artikel 4 verleent het ontwerpbesluit terugwerkende kracht met ingang op 18 maart 2020.

3. Algemene beschouwingen

3.1. Werking van de zetel en van het Openbaar Ministerie

De colleges van de zetel en van het Openbaar Ministerie, alsook de voorzitters en/of directiecomités van de verschillende entiteiten en gerechtelijke instellingen van het land hebben reeds tal van maatregelen genomen^{1 2 3} en niet-dringende zaken uitgesteld in reactie op de Covid-19-pandemie.

De VAOC is van mening dat het ontwerp van bijzondere machtenbesluit met betrekking tot de verlenging van termijnen van de rechtspleging voor de burgerlijke en administratieve rechterlijke instanties en de schriftelijke behandeling van burgerlijke zaken volgende doelstellingen moet nastreven om de betrokken procedurele aspecten zo goed mogelijk te regelen:

- Hoven en rechtbanken alsook het Openbaar Ministerie in staat stellen om zaken te behandelen in omstandigheden die zo min mogelijk afwijken van de normale werkwijze;
- Voldoende flexibel zijn.

De VAOC benadrukt dat de regels soepel en pragmatisch moeten worden opgesteld zodat magistraten op maat kunnen werken, hoogdringende of bijzondere situaties kunnen detecteren en beoordelen, zodat men kan afwijken van de bijzondere crisisregels als dat billijk is.

3.2. Informaticamiddelen en videoconferentie

3.2.1. IT-infrastructuur

Het is een goede zaak dat de software *Cisco Webex* kon worden uitgerold bij de rechterlijke orde.

Enkele verbeteringen zouden het werk van de gerechtelijke orde evenwel kunnen faciliteren, zoals de invoering van een beveiligd systeem voor elektronische handtekeningen voor alle procedurehandelingen en vonnissen.

Gelet op de gevolgen van de Covid-19-pandemie voor de werking van justitie, adviseert de VAOC de regering om performante informaticamiddelen ter beschikking te stellen van magistraten en administratief personeel zodat ze hun dagelijkse taken zo goed mogelijk kunnen uitvoeren.⁴

¹ Richtlijnen van het College van hoven en rechtbanken van 16 maart 2020 – coronavirus.

Beschikbaar op: <https://www.tribunaux-rechtbanken.be/sites/default/files/nieuwsartikels/commu-coronavirus-iii-dirco-nl-20200316.pdf>

² Dwingende richtlijnen van het Openbaar Ministerie - update 18.03.2020, COL OMP 02/2020 (p.8 en volgende) en aanhangsel 1 (18.03.2020). Beschikbaar op: <https://www.om-mp.be/nl/article/coronavirus-dwingende-richtlijnen-van-het-college-van-het-openbaar-ministerie-update>

³ De websites van de verschillende rechtbanken geven ook informatie over de verschillende maatregelen. De websites worden bijgewerkt wanneer er nieuwe informatie is.

⁴Zie ook *Memorandum voor een betere werking van justitie in 5 punten* van de HRJ.

Beschikbaar op: <http://www.csj.be/nl/nieuws/memorandum-voor-een-betere-werking-van-justitie-5-punten>

3.2.2. Neerlegging en raadpleging van de stukken

De neerlegging van dossiers bij een schriftelijke behandeling, alsook de raadpleging van de dossiers waarin het ontwerp van bijzondere machtenbesluit voorziet, kan voor problemen zorgen.

Uit de tekst blijkt dat het ontwerp van bijzondere machtenbesluit het gebruik verplicht van *“het informaticasysteem van Justitie bedoeld in artikel 32ter van het Gerechtelijk Wetboek.”* De VAOC stipt hierbij aan dat niet alle rechtzoekenden vertrouwd zijn met het gebruik van nieuwe technologieën.

Dossiers die klaar zijn om te worden bestudeerd door de rechter, waren dat trouwens al gedeeltelijk vóór de nieuwe maatregelen. In die dossiers zullen sommige partijen conclusies en/of stukken dus fysiek hebben neergelegd ter griffie, in het *‘papieren’* dossier.

Merk op dat er geen echt elektronisch dossier bestaat.

Er moeten dringend pragmatische oplossingen geboden worden voor de volgende realiteiten op het terrein:

- De informaticasystemen werken niet overal zoals het zou moeten. Tal van magistraten melden dat ze geen of niet altijd toegang hebben tot de toepassing e-Deposit of dat de toegang niet vlot verloopt;
- Het is heel onpraktisch om e-Deposit te gebruiken voor omvangrijke dossiers met heel veel stukken. De bestaande programma’s maken het niet mogelijk om dergelijke dossiers op het scherm te raadplegen;
- Rechters hebben thuis niet het aangepaste materiaal (zoals schermen waarop de conclusies, de stukken en de ontwerpbeslissing naast elkaar kunnen worden weergegeven);
- Rechters in sociale zaken van de arbeidsgerechten hebben geen toegang tot de toepassing e-Deposit. Bovendien moeten de stukken en de conclusies via e-mail worden opgestuurd naar adressen die niet beveiligd zijn en die niet altijd het volume van de bijlagen aankunnen;
- Wanneer de procedure uitsluitend schriftelijk is en er alleen elektronisch toegang is tot de dossiers, zijn de problemen des te groter, zeker wanneer de zetel uit drie rechters bestaat, zoals bij de arbeidsrechtbank en de ondernemingsrechtbank.
- Niet enkel dossiers met de stukken van de partijen moeten worden gedigitaliseerd. De rechter moet ook beschikken over het dossier van de rechtspleging waarvan de stukken niet systematisch toegankelijk zijn via e-Deposit (in het bijzonder de gedinginleidende akte, de processen-verbaal van de zittingen, de beschikking van instaatstelling, de gerechtsbrieven of gewone brieven, de deskundigenonderzoeken, of bijvoorbeeld in zaken van echtscheiding of burgerlijke staat, de uittreksels uit het rijksregister, de huwelijksakte of geboorteakte of het bewijs van nationaliteit). Zelfs de laatste conclusies van de partijen kunnen vaak niet via dit systeem worden geraadpleegd. Zelfs wanneer de partijen een neerlegging via e-Deposit hebben gedaan, ontbreekt de rest van het dossier van de rechtspleging, waarvan de rechter kennis moet nemen (zoals het dossier in eerste aanleg bij de vrederechter inzake bewindvoering of bescherming van geesteszieken, de proceduredossiers, de beslissingen waartegen hoger beroep werd ingesteld of de beslissingen van het hoger beroep, beslissingen tot een heropening van de debatten, een opschorting of cassatie). Kortom, het volledig gedigitaliseerd gerechtelijk dossier bestaat nog niet.

Daarom moet het mogelijk blijven om papieren dossiers neer te leggen ter griffie. De neerlegging ter griffie en het overmaken van de dossiers aan de magistraat moeten gebeuren met naleving van de gepaste gezondheidsvoorschriften. Dit vereist echter voldoende personeel en materiële middelen (waaronder paramedisch beschermingsmateriaal). De hierboven beschreven moeilijkheden verklaren

waarom tal van rechtbanken er tot op heden op aandringen om toch maar de laatste conclusies en de dossiers voor de pleitzitting fysiek neer te leggen.

De VAOC kan zich nochtans vinden in de elektronische behandeling van een groter aantal geschillen.

In sommige geschillen, zoals in familiezaken, verdedigen tal van rechtzoekenden zich echter zonder advocaat en leggen zij geen geschriften neer, soms zelfs omdat de betrokken rechtzoekenden niet kunnen schrijven. De hoorzitting blijft dus fundamenteel omdat het de rechter in staat stelt de standpunten van de partijen te horen en vragen te stellen die nuttig zijn om het geschil op te lossen.

De “klassieke” rechtspleging mag dus niet volledig worden verboden. Afhankelijk van het geval kan het nodig zijn om met fysieke papieren documenten werken. De VAOC meent dat het niet aangeraden is om de neerlegging van de stukken in het kader van de “*schriftelijke behandeling van rechtswege*” via e-Deposit op te leggen op straffe van ambtshalve wering, zoals het ontwerp van bijzondere machtenbesluit voorstelt.

In de praktijk willen de partijen heel vaak hun stukken of aanvullende stukken neerleggen op de pleitzitting.

Het ontwerp van bijzondere machtenbesluit verplicht de “*ambtshalve wering*” van de stukken die niet digitaal neergelegd werden binnen één week nadat de zaak in beraad is genomen.

De neerlegging buiten de termijn of de onregelmatige neerlegging of de niet-neerlegging van stukken is vaak het gevolg van een gebrek aan informatie of doet zich voor omdat de betrokken partij gewoon niet de middelen heeft om te handelen in deze periode van overmacht door de Covid-19-pandemie.

Nadat de zaak in beraad is genomen, zou de rechter uitspraak moeten doen zonder kennis te mogen nemen van de stukken die nochtans vermeld worden in de inventaris van de conclusies van de partij die haar verdediging daarop baseerde. Dat zou neerkomen op de miskennis van de rechten van de verdediging. De VAOC herinnert eraan dat het ontwerp van bijzondere machtenbesluit volgens artikel 159 van de Grondwet⁵ ⁶ niet kan worden toegepast indien het in strijd is met de rechten van de verdediging.

3.3. Impact van de gezondheids crisis op de gerechtelijke achterstand

Het lijkt geen twijfel dat de Covid-19-pandemie ook gevolgen zal hebben voor de gerechtelijke achterstand. De regering moet zich er nu reeds van bewust zijn dat er de eerstkomende maanden maatregelen moeten worden genomen om elke overbelasting van hoven en rechtbanken te voorkomen.

Er is een reëel risico dat het ontwerp van bijzondere machtenbesluit een nieuw proces in het proces creëert dat met name betrekking heeft op het “*in beraad nemen van zaken zonder mondeling pleidooi*”, op de “*mondellinge ophelderingen*” en op de “*ambtshalve wering*” van de stukken. Die nieuwe procedurekwesties kunnen de werklast van de griffies en magistraten verhogen en tot bijkomende gerechtelijke achterstand leiden.

⁵ Art. 159 Grondwet

“De hoven en rechtbanken passen de algemene, provinciale en plaatselijke besluiten en verordeningen alleen toe in zoverre zij met de wetten overeenstemmen.”

⁶ Een bijzondere machtenbesluit is vóór zijn eventuele bekrachtiging door de wet een reglementaire administratieve handeling die kan worden onderworpen aan de censuur van de afdeling Wetgeving van de Raad van State. De rechter ten gronde kan de toepassing van zulk een besluit weren op basis van art. 159 van de Grondwet.

3.4. De gelijkheids- en wettelijkheidsbeginselen

Artikel 3, eerste streepje van het ontwerp van bijzondere machtenbesluit bepaalt het volgende:

“Dit besluit is niet toepasselijk op het stuk van:

- de rechtsplegingen die volgens de beslissing van de overheid, met inbegrip van de rechter, dermate dringend zijn dat hun behandeling niet tot na de afloop van de in voorkomend geval verlengde periode bedoeld in artikel 1 kan worden verdaagd.”

De ontwerpbevestiging lijkt in haar huidige bewoordingen in te druisen tegen de beginselen van gelijkheid en wettelijkheid. De vaagheid van de bepaling zal de praktische toepassing ervan in menig opzicht bemoeilijken (hoe wordt de rechter ingelicht over een dringend geval, op welk moment...?), en werpt ook een fundamenteel principieel bezwaar op. De ontworpen bepaling maakt een uitzondering voor de zaken die *“volgens de beslissing van de overheid, met inbegrip van de rechter “dringend”* zijn (in de verduidelijkte enge zin) op de schorsing van de termijnen van artikel 1.

Door elke *“overheid”* de mogelijkheid te geven om deze uitzondering toe te passen, blijkbaar bij eenvoudige eenzijdige beslissing die niet aan de controle van de rechter is onderworpen, lijkt de ontworpen bepaling in te druisen tegen het grondwettelijke gelijkheidsbeginsel door die overheid een buitensporig voordeel te geven dat ze de andere rechtzoekenden ontzegt zonder redelijke rechtvaardiging.

Om elke ambiguïteit te voorkomen, kan het begrip *“dringende”* zaak worden verduidelijkt in richtlijnen van de colleges van de zetel en van het Openbaar Ministerie.

4. Thematische overwegingen

4.1. Verlenging van termijnen

Artikel 1 van het ontwerp van bijzondere machtenbesluit bepaalt voor alle burgerlijke en administratieve zaken dat *“de termijnen van rechtspleging of om een rechtsmiddel aan te wenden die verstrijken gedurende de [afzonderings]periode en waarvan het verstrijken tot verval of tot een ander nadeel leidt of zou kunnen leiden indien niet tijdig wordt gehandeld, van rechtswege worden verlengd tot één maand na afloop van die in voorkomend geval verlengde periode.”*

De verdaging van het verstrijken van alle termijnen van rechtspleging tot een maand na afloop van de afzonderingsperiode berooft de rechtzoekende in de praktijk van elke toegang tot de rechter in die periode.

De aangekondigde verlenging leidt in de praktijk dus tot een totale verdaging van de zaken tijdens de volledige duur van de afzondering, ongeacht of ze lopend of pas ingeleid zijn. Enkel de zaken die in staat zijn, ontsnappen aan die verdaging.

De justitiële actoren blijven werken tijdens de crisis, zo goed en zo kwaad als dat kan.

Heel wat advocaten en deurwaarders hebben zich al aangepast aan de afzonderingsmaatregelen, ontmoeten hun cliënten via video, en gebruiken elektronische communicatiemiddelen met de rechtbanken. Ook de juridische professionals hebben te lijden onder de crisis, maar ze overleven of proberen te overleven. De verdaging van alle proceduretermijnen tot een maand na afloop van de afzonderingsperiode zou voor hen de doodsteek kunnen betekenen.

De overwogen maatregel lijkt des te meer buitensporig aangezien hij enkel, zoals hoger aangestipt, steunt op het “risico (dat niet door objectieve aanwijzingen wordt gestaafd) dat de procedurehandelingen niet op tijd vervuld kunnen worden.” Voor de termijnen die zijn vastgelegd of afgesproken voor de uitwisseling van de conclusies, bieden de bestaande mechanismen (saisine van de rechter of akkoord van de partijen die door een advocaat worden vertegenwoordigd) alleszins de mogelijkheid om de gevallen te regelen waarin het onmogelijk of te moeilijk is om conclusies binnen de vastgestelde termijnen te schrijven of neer te leggen.

Door het verlengen van alle termijnen die tijdens de afzonderingsperiode verstrijken, worden de problemen gewoon uitgesteld tot na de crisis.

Er bestaan nochtans alternatieven die al worden toegepast en het recht van toegang tot een rechter (en de vrijheid van ondernemen) minder ingrijpend aantasten. De schriftelijke uitwisseling van argumenten, videoconferentie, versoepelde toepassing van het begrip overmacht en het deontologisch kader van de advocaten zouden immers moeten kunnen volstaan om een gerechtelijk systeem verder te zetten dat op dit moment toch nog wérkt, dankzij de solidariteit en de goede wil van alle actoren.

4.2. Terugwerkende kracht

Het ontworpen artikel 4 verleent het ontwerpbesluit terugwerkende kracht met ingang op 18 maart 2020.

Die terugwerkende kracht is problematisch in gevallen waarin conclusies zijn neergelegd of wanneer een zaak werd gepleit tussen 18 maart 2020 en de datum van de bekendmaking van het besluit.

- *Voorbeeld 1*

Volgens het vastgestelde tijdschema moest A haar conclusies neerleggen op 20 maart 2020 en B op 20 april 2020. A legt haar conclusies neer op 20 maart 2020. Het besluit verschijnt op 1 april 2020. Zal men fictief aannemen dat A haar conclusies te vroeg heeft neergelegd maar dat de termijn toch wordt verdaagd tot 3 juni 2020, met het gevolg dat B tijd heeft tot 3 juli 2020 om te antwoorden of wordt de termijn van B verdaagd tot 3 juni 2020?

- *Voorbeeld 2*

Een dringende zaak wordt gepleit en in beraad genomen op 20 maart 2020. Door de terugwerkende kracht van de ontwerpbepaling wordt ze verondersteld in beraad genomen te zijn “op basis van de overgelegde conclusies en stukken, zonder mondeling pleidooi.” Mag de rechter in zijn beraad rekening houden met de informatie die hij tijdens de pleidooien heeft vernomen? Het verslag aan de Koning licht die punten niet toe. De inhoud van het ontwerpbesluit, alsook de geplande datum van de inwerkingtreding ervan waren reeds lang bekend, zodat sommige magistraten hebben geanticipeerd op wat redelijkerwijze kon worden verwacht.

4.3. Algemene toepassing van de schriftelijke procedure

4.3.1. Schriftelijke procedure: volstaat het huidige wettelijke kader of is er een tijdelijke aanpassing nodig?

Een van de middelen die naar voren werden geschoven om de onderbreking van de gerechtelijke opdrachten tijdens de Covid-19-crisis te beperken, is de toepassing van de schriftelijke procedure, waardoor een uitspraak kan geveld worden zonder dat er een zitting is. Dit kan op voorwaarde dat alle partijen daarmee instemmen, zoals bepaald in artikel 755 van het Gerechtelijk Wetboek. Ook de minister van Justitie en de regering willen het gebruik van de schriftelijke procedure uitbreiden tijdens deze afzonderingsperiode; zij willen dat doen door de schriftelijke procedure van rechtswege te veralgemenen voor alle in staat gestelde zaken waarvoor een zittingsdatum is vastgesteld.

Is het echter nodig om het wetgevend kader te veranderen voor de duur van deze crisis? Is het niet gewoon mogelijk om artikel 755 van het Gerechtelijk Wetboek meer toe te passen, wat de meeste rechtbanken intussen al doen? Waarom zouden de korpschefs dat niet kunnen beheren? Zij kennen immers hun rechtbank of hof het best en kunnen rekening houden met de aard van de geschillen. De schriftelijke procedure “van rechtswege” waarin het ontwerp van koninklijk besluit voorziet, roept verregaande bezwaren en vragen op (zie hieronder).

4.3.2. Schriftelijke procedure en rechten van de verdediging

Tijdens de periode van de coronacrisis zullen tal van rechtzoekenden en hun advocaten in situaties terechtkomen waarin ze hun actiemiddelen niet vrij kunnen benutten.

De kans bestaat dat de “van rechtswege schriftelijke procedure”, waarin het ontwerp van koninklijk besluit voorziet, niet werkbaar is wanneer een rechtzoekende zich zelf verdedigt en niet door een advocaat wordt vertegenwoordigd.

Meerdere argumenten pleiten voor een beperking van de uitbreiding van de schriftelijke procedure tot die gevallen waar de partijen ermee instemmen en dat meedelen aan de rechtbank. De uitbreiding van de schriftelijke procedure mag best worden aangemoedigd als de partijen daarvoor kiezen. Indien men de rechter toch de mogelijkheid geeft om de schriftelijke procedure toe te laten, zelfs als niet alle partijen daarmee akkoord gaan, dan zou men in elk geval moeten bepalen dat de rechter uitdrukkelijk moet motiveren waarom hij dat toelaat.

De toepassing van de schriftelijke procedure, in gevallen waarin partijen dat niet voorzien hadden, zal tot gevolg hebben dat de rechter achteraf vragen zal moeten stellen die hij normaal op de pleitzitting stelt.

Voorbeeld:

- Zijn de partijen het eens om conclusies die buiten het tijdschema voor de instaatstelling van de zaak werden neergelegd, niet uit de debatten te weren?
- Werde het vonnis in beroepsdossiers betekend?

Voor alle andere ophelderingen die de rechter nodig acht, is het misschien niet opportuun dat enkel mondelinge ophelderingen worden overwogen. Het zou misschien handiger zijn om, gelet op de huidige gezondheidscontext, de rechter in het kader van de schriftelijke procedure de mogelijkheid te geven om, schriftelijk, maar op een eenvoudigere manier, bijkomende ophelderingen te vragen, met bindende termijnen en met inachtneming van het beginsel van hoor en wederhoor.

Ook andere middelen zoals telefoonconferentie of videoconferentie behoren tot de mogelijkheden, op voorwaarde natuurlijk dat alle betrokken partijen daaraan deelnemen.

Artikel 2 § 4 van het ontwerp van bijzondere machtenbesluit luidt als volgt: “(...) *de rechter mag vragen dat de partijen mondelinge ophelderingen geven, eventueel per videoconferentie, over punten die hij aanwijst(...)*” Een mogelijke soepele oplossing, met aandacht voor het recht op een billijk proces, zou zijn om dit lid als volgt te formuleren: “(...) *de rechter mag met elk middel **dat de rechten van de verdediging garandeert**, vragen dat de partijen **bijkomende** ophelderingen geven over punten die hij aanwijst (...).*”

4.3.3. Schriftelijke procedure en specifieke geschillen

Rechtspractici zijn van mening dat de schriftelijke procedure niet geschikt is voor sommige specifieke materies. Het gaat op zijn minst over de volgende geschillen waarvoor het ontwerp van koninklijk besluit niets in het bijzonder heeft bepaald:

- Collectieve schuldenregeling;
- Sommige familierechtelijke geschillen;
 - De schriftelijke procedure lijkt niet tegemoet te komen aan de verzoeningsplicht van de rechter (waarin de wet voorziet) en het evolutief karakter van dergelijke geschillen;

- Wanneer de zaak moet worden meegedeeld aan het parket: de schriftelijke procedure kan enkel worden gebruikt waarbij men ook moet rekening houden met de concrete mogelijkheden van de parketten om grote hoeveelheden schriftelijke adviezen uit te brengen en tijdig mee te delen; de adviesverlening vergt het creëren van een complexe agenda om de verschillende termijnen te monitoren (advies - of geen advies - van het parket, replieken van de partijen, datum waarop de zaak in beraad wordt genomen);
 - Tal van rechtzoekenden komen persoonlijk naar de zitting (die persoonlijke verschijning is trouwens vaak wettelijk verplicht) en de mondelinge ophelderingen zijn vaak doorslaggevend voor de oplossing van het geschil;
 - Elke minderjarige die ouder is dan 12 jaar heeft in principe het recht om door de rechter gehoord te worden; het kind wordt daarover geïnformeerd per brief (verplicht) zoals voorzien in artikel 1004 van het Gerechtelijk Wetboek; hoe kan men een zaak in beraad nemen als het formulier niet verzonden werd en het kind gehoord wil worden? Door de afzonderingsmaatregelen mag een minderjarige niet naar de rechtbank komen; vooraleer het systematische gebruik van de schriftelijke procedure wordt ingevoerd, moet die vraag worden beantwoord vermits ze betrekking heeft op internationaal verankerde rechten van het kind.
- Tal van geschillen bij de vredegerichten.
 - In het algemeen de meeste verzoeningsprocedures of beslagnames.
 - De geschillen inzake sociale zekerheid van de arbeidsgerechten. Ook hier moet de schriftelijke procedure worden verzoend met de naleving van de plicht om het schriftelijk advies van het auditoraat te hebben in zaken die moeten worden medegedeeld.
 - Sommige geschillen bij de ondernemingsrechtbank.

5. Besluit

Zoals hoger vermeld, moeten teksten die zo belangrijk zijn voor de optimale werking van justitie in de huidige omstandigheden snel maar niet overhaast worden opgesteld.

Die omstandigheden mogen de situatie van de meest kwetsbare of de meest hulpbehoevende rechtzoekenden niet nog moeilijker maken en in deze periode moet misschien nog meer dan anders rekening worden gehouden met de rechten van de verdediging.

De VAOC wenst dat de genomen maatregelen “justitie” toelaten om zoveel als mogelijk en in de mate van het mogelijke te blijven werken, ten dienste van alle burgers.
